

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XXXVI

ISTORIE – ETNOGRAFIE

ZALĂU
2014

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Horea POP – redactor șef
Dr. Ioan BEJINARIU – redactor responsabil
Dr. Dan BĂCUEȚ CRIȘAN – secretar de redacție
Dr. Marin POP – responsabil de număr
Dr. Sanda BĂCUEȚ CRIȘAN – membru
Dr. Camelia BURGHELE – membru
Dr. Emanoil PRIPON – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România
Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania
Conf. univ. dr. Gelu FLOREA – Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca (România)
Cercet. șt. I dr. Coriolan H. OPREANU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Cercet. șt. II dr. Ioan STANCIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Sorin MITU – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Adrian IVAN – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDETEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
--	--

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN
ISSN 1016-2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

CORNEL GRAD. *IN HONOREM*..... 9

I. ISTORIE

EPOPEEA AȘEZĂRII UCRAINENILOR ÎN BAZINUL DE JOS AL RÂULUI VIȘEU (SECOLELE XIV–XVIII).....13

ILIE GHERHEȘ

THE EPIC OF THE UKRAINIAN SETTLEMENT IN THE LOWER BASIN OF THE VIȘEU RIVER (XIV–XVIII CENTURY)

TESTAMENTUL DOAMNEI URSULA PAULIN: REFLECȚII PE MARGINEA UNUI DOCUMENT DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA 21

LIDIA GROSS

THE WILL OF MRS. URSULA MEISTER PAULIN: REFLECTIOUS OF THE EDGE OF A DOCUMENT FROM THE EARLY 16TH CENTURY

ASPECTE ALE VIEȚII RELIGIOASE A ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI ÎN PERCEPȚIA CĂLĂTORILOR STRĂINI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA 35

DIN PETRE

ASPECTS OF ROMANIANS' RELIGIOUS LIFE IN THE PERCEPTION OF FOREIGN TRAVELERS IN THE EIGHTEENTH CENTURY

IDENTITĂȚI LOCALE DIN TRANSILVANIA ÎN EPOCA MODERNĂ..... 43

SORIN MITU

LOCAL IDENTITIES FROM IN MODERN EPOCH

APLICAREA PRINCIPILOR LIBERALE PE DOMENIUL WESSELÉNYI DIN JIBOU 53

BENEDEK VASILE

APPLICATION OF THE LIBERAL PRINCIPLES TO THE WESSELÉNYI MANOR IN JIBOU

CONSTRUIREA ROMÂNULUI ȘI A NAȚIUNII ROMÂNE. IDEEA DE NAȚIUNE ÎN TEXTELE JURIDICE ȘI IDEOLOGICE DIN SPAȚIUL ROMÂNESC ÎN SECOLUL AL XIX-LEA 71

ANDREI-SABIN FAUR

CONSTRUCTION OF THE ROMANIAN AND THE ROMANIAN NATION. THE IDEA OF THE NATION IN IDEOLOGICAL AND LEGAL TEXT IN THE ROMANIAN SPACE IN THE 19TH CENTURY

GAZETA DE TRANSILVANIA: PUNCT DE REFERINȚĂ AL PRESEI ROMÂNEȘTI DIN ARDEAL . 93

RĂDUCU RUȘET

TRANSILVANIA GAZETTE. REFERENCE POINT OF ROMANIAN JOURNALISM IN ARDEAL

ÎNTRE LIBERTATE ȘI CONSTRÂNGERE. STATUTUL ASOCIAȚIONISMULUI DIN TRANSILVANIA (1850–1900)..... 103

NICOLAE TEȘCULĂ

ZWISCHEN FREIHEIT ZWANG. VEREINSWESEN STATUS IN SIEBENBÜRGEN (1850–1900)

ATITUDINEA LOCUIITORILOR DIN DOBROGEA FAȚĂ DE AUTORITĂȚILE MAGHIARE ÎN PROCESUL MEMORANDUMULUI.....	111
LAVINIA GHEORGHE INHABITANTS OF DOBRUDJA ATTITUDE TOWARDS THE HUNGARIAN AUTHORITIES IN THE TRIAL OF THE MEMORANDUM	
ÎNVĂȚĂMÂNTUL CONFESIONAL ORTODOX ÎN TRANSILVANIA ȘI ÎN PROTOPOPIATUL UNGURAȘULUI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.....	131
COSMIN-CĂTĂLIN LAZAR ORTHODOX RELIGIOUS EDUCATION IN TRANSYLVANIA AND UNGURAȘ DEANERY IN THE SECOND HALF OF THE 19 TH CENTURY.	
TIMPURI TULBURI. REFLECTAREA LEGII CĂSĂTORIEI ÎN PAGINILE PRESEI TRANSILVĂNENE	147
ANAMARIA MACAVEI TROUBLED TIMES. THE REFLECTION OF MATRIMONIAL LEGISLATION IN THE PAGES OF TRANSYLVANIA PRESS	
FENOMENUL NATALITĂȚII ÎN CUPRINSUL PROTOPOPIATULUI ORTODOX TURDA LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA (1880–1900)	155
CIPRIAN DORU RIGMAN CONSIDERATIONS REGARDING THE BIRTH RATE IN THE ORTHODOX ARCHPRIESTHOOD OF TURDA AT THE END OF THE 19 TH CENTURY (1880–1900)	
PAGINI DIN ISTORIA ALIMENTĂRII ORAȘULUI ORADEA CU APĂ. 120 DE ANI DE LA INAUGURAREA UZINEI VECHI DE APĂ.....	171
HOCHHAUSER RONALD PAGES ON THE HISTORY OF ORADEA'S WATER SUPPLY. 120 YEARS SINCE THE INAUGURATION OF THE OLD WATER PLANT	
HRANĂ SAU MEDICAMENT: TERAPIILE NATURISTE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX	185
CRUCIȚA LOREDANA BACIU FOOD OR MEDICINES: NATURAL THERAPIES IN EARLY TWENTIETH CENTURY.	
EUTANASIA – REPERE ISTORICE ALE UNUI CONCEPT CONTROVERSAT	195
IULIA-MARIA PUIE EUTANASIA – MILESTONES OF A CONTROVERSIAL CONCEPT	
BIOGRAFIA LUI TEODOR NEȘ RACORDATĂ LA REALITĂȚILE ISTORICE ȘI CULTURALE DE LA ÎNCEPUT DE SECOL XX.....	205
IOAN FABIAN TEODOR NEȘ'S BIOGRAPHY CONNECTED TO THE HISTORICAL AND CULTURAL REALITIES AT THE BEGINNING OF THE 20 TH CENTURY	
REORGANIZAREA PARTIDULUI NAȚIONAL ROMÂN ÎN ANII 1919–1922. STUDIU DE CAZ: JUDEȚUL SIBIU	213
VASILE CIOBANU REORGANIZATION OF THE ROMANIAN NATIONAL PARTY IN THE YEARS 1919–1922. CASE STUDY: SIBIU COUNTY	
DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PROTOPOPULUI GRECO-CATOLIC LUDOVIC REZEI.....	241
VIOREL CÂMPEAN THE LIFE AND WORK OF THE GREEK-CATHOLIC ARCHPRIEST LOUIS REZEI	

ORGANIZAREA BISERICESCĂ A ROMÂNILOR ORTODOCȘI DIN TERITORIILE ALIPITE ȚĂRII DUPĂ MAREA UNIRE	249
IULIU-MARIUS MORARIU ECCLESIASTICAL ORGANIZATION OF THE ORTODOX ROMANIANS FROM THE TERRITORIES ANNEXED THE COUNTRY AFTER THE GREAT UNION	
ISTORICUL ȘTEFAN METEȘ, DIRECTOR AL ARHIVELOR STATULUI DIN CLUJ (1922-1949). PRELIMINARII	257
OVIDIU-VALENTIN BOC HISTORIAN ȘTEFAN METEȘ, DIRECTOR OF THE STATE ARCHIVES IN CLUJ (1922-1949). PRELIMINARIES	
ACTIVITĂȚI ECONOMICE SĂLĂJENE REFLECTATE ÎN DOCUMENTELE CAMEREI DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE SĂLAJ, ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA	263
ELENA MUSCA SĂLĂJENE ECONOMIC ACTIVITIES REFLECTED IN THE DOCUMENTS OF THE CHAMBER AND INDUSTRY IN THE FIRST HALF OF THE 20 TH CENTURY	
GENERALUL GEORGESCU PION – CTITORUL MONUMENTULUI MIHAI EMINESCU DE PE DEALUL COMJA DE LÂNGĂ SEINI	271
CLAUDIU PORUMBĂCEAN GENERAL GEORGESCU PION - FOUNDER OF MIHAI EMINESCU MONUMENT ON THE COMJA HILL NEAR SEINI	
ÎNFIINȚAREA ȘI ACTIVITATEA GĂRZILOR „IULIU MANIU” ȘI A GĂRZILOR ȚĂRĂNEȘTI DIN ARDEAL ȘI BANAT (1934-1938).....	283
MARIN POP THE ESTABLISHMENT AND ACTIVITY OF „IULIU MANIU” GUARDS AND GUARDS IN TRANSILVANIA AND BANAT PEASANT (1934-1938)	
UN STUDIU DOCUMENTAR INEDIT SEMNAT DE EMIL TIȘCĂ ÎN ANUL 1937 REFERITOR LA VIAȚA ECONOMICO-FINANCIARĂ DIN NORD-VESTUL TRANSILVANIEI INTERBELICE	301
CLAUDIU PORUMBĂCEAN AN ORIGINAL DOCUMENTARY STUDY BY EMIL TISCA IN 1937 ABOUT ECONOMIC- FINANCIAL ACTIVITIES OF THE INTERWAR NORTH-WEST TRANSYLVANIA	
SITUAȚIA POLITICĂ DIN ROMÂNIA ÎN VIZIUNEA ABWEHRSTELLE RUMĂNIEN. IULIE 1941	329
OTTMAR TRAȘCĂ THE POLITICAL SITUATION IN ROMANIA REFLECTED IN REPORT OF THE ABWEHRSTELLE RUMĂNIEN. JULY 1941	
MODIFICĂRILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI ÎNTRE ANII 1950-1960	347
ROPA LUCIAN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL CHANGES IN THE NORTH-WESTERN PART OF ROMANIA BETWEEN THE YEARS 1950-1960	
DGPT ȘI STRUCTURILE SALE TERITORIALE. ÎNFIINȚAREA ȘI EVOLUȚIA COLECTIVELOR DE ÎMPUTERNICIȚI/CENZORI DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI	357
MENESI BEÁTA GENERAL DEPARTMENT OF PRINTING AND PUBLICATIONS AND ITS TERRITORIAL STRUCTURES. THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE ASSOCIATIONS OF COMMISSIONERS/CENSORS IN NORTHWESTERN ROMANIA	

TRE PRESS IN TRANSYLVANIA UNDER THE COMMUNIST CONTROL (1968–1969).....	365
CARMEN UNGUR-BREHOI	
PRESA TRANSILVANĂ SUB CONTROL COMUNIST (1968–1969)	
DOSARUL DE ANCHETĂ PENALĂ AL ISTORICULUI ȘTEFAN METEȘ.....	373
GHEORGHE VIOREL DAT	
THE FILE OF INQUIRY THE HISTORIAN ȘTEFAN METEȘ	
IERARHI GRECO-CATOLICI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII STUDIU DE CAZ: CANONICUL CORIOLAN TĂMĂIAN.....	381
ROBERT FÜRTÖS	
HIERARCHS GREEK CATHOLICS IN ATTENTION OF SECURITATE CASE STUDY: CANON CORIOLAN TĂMĂIAN	
CONTRIBUȚII PRIVIND COLECTIVIZAREA FORȚATĂ A AGRICULTURII ÎN COMUNA BENESAT	397
AUGUSTIN GAVRA, HORAȚIU NĂPRĂDEAN	
CONTRIBUTIONS REGARDING THE FORCED COLLECTIVIZATION OF AGRICULTURE IN BENESAT	
MUZEELE DE ISTORIE ȘI PROPAGANDĂ OFICIALĂ ÎN ROMÂNIA ANILOR ‘60–‘80 AI SECOLULUI TRECUT. STUDIU DE CAZ: MUZEELE ȘI „LUPTA PENTRU PACE”	403
GABRIEL MOISA	
MUSEUM OF HISTORY AND PROPAGANDA OFFICIAL IN ROMANIA IN THE LATE 1960 S – 80 S OF THE LAST CENTURY. CASE STUDY: MUSEUM AND „THE STRUGGLE FROM PEACE”	
DESTINUL UNEI BIBLIOTECI: BIBLIOTECA FAMILIEI MONICA LOVINESCU–VIRGIL IERUNCA	411
MESEȘAN (CHIȘ) ANARELA	
THE DESTINY OF A LIBRARY: MONICA LOVINESCU-VIRGIL IERUNCA’ S LIBRARY.	
CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA NAȚIONALIZAREA INDUSTRIEI CLUJENE (1948)	417
ARTURLAKATOS, VARGA-BURKHARDT LEVENTE	
CONSIDERATION ABOUT THE NATIONALIZATION OF INDUSTRY FROM CLUJ (1948)	
PARADIGMA „HOLOCAUSTULUI/SHOAHULUI” ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ (1990–2010)	427
STELIAN MÂNDRUȚ	
„HOLOCAUST/SHOAHULUI” PARADIGM IN THE CURRENT ROMANIAN HISTORIGRAPHY (1990–2010)	
ROMANIAN COMMUNITY OF TRIANON HUNGARY. ABOUT BEGINNINGS IN VIEW OF ROMANIAN RESEARCHERS IN HUNGARY	437
GABRIEL MOISA	
COMUNITATEA ROMÂNILOR DIN UNGARIA LA TRIANON. DESPRE ÎNCEPUTUL CERCETĂRILOR ROMÂNEȘTI DIN UNGARIA	
INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN SPAȚIUL EURO-ATLANTIC.....	443
COSTIN SCURTU	
MOLDOVA’S INTEGRATION INTO THE EURO-ATLANTIC SPACE	

II. ETNOGRAFIE

CULTURA POPULARĂ IDENTITARĂ ÎN DISCURSUL CLERICAL TRANSILVAN. ELIE MIRON CRISTEA ȘI INVOCAREA CONSECVENTĂ A VIRTUȚILOR SORGINTEI ȚĂRĂNEȘTI 455

DOREL MARC

POPULAR CULTURE IDENTITY IN THE DISCOURSE OF THE TRANSYLVANIAN CHURCHMAN. ELIE MIRON CRISTEA AND INVOKING THE ORIGIN PEASANT VIRTUES CONSISTENTLY

FOTOGRAFIA DE MORMÂNT – PROLEGOMENE LA O ANTROPOLOGIE VIZUALĂ A MORȚII..... 463

CORINA BEJINARIU

TOMB PHOTOGRAPHY – AN INTRODUCTION TO A VISUAL ANTHROPOLOGY OF DEATH

CRIZE MAGICE ȘI ANTIDOTURI RITUALE. MAGIE EROTICĂ, TERAPEUTICĂ ȘI ANTITERAPEUTICĂ LA PECEIU – SĂLAJ 483

CAMELIA BURGHELE

MAGICAL CRISES AND RITUAL ANTIDOTES. EROTIC, THERAPEUTIC AND ANTI THERAPEUTIC MAGIC IN PECEIU, SALAJ COUNTY

MODIFICAREA OBICEIURILOR DE ÎNMORMÂNTARE DIN TRANSILVANIA CA URMARE A PROPAGANDEI ANTIALCOOLICE ÎN PRAJMA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL 493

LAURA POP

THE TRANSFORMATION OF THE BURIAL CUSTOMS FROM TRANSYLVANIA AS RESULT OF THE ANTI-ALCOHOL PROPAGANDA IN THE EVE OF THE FIRST WORLD WAR

CEREMONIALUL FUNEBRU ÎN VRANCEA (CONTRIBUȚII)..... 511

PAMFIL BILȚIU, MARIA BILȚIU

FUNERARY CEREMONIAL IN VRANCEA (CONTRIBUTIONS)

MOARTEA ȘI RITUALURILE FUNERARE ÎN COMUNITĂȚILE DE LA MOTIȘ ȘI SURDUC (UNITATE ȘI DIFERENȚE SPECIFICE) 525

OLIMPIA MUREȘAN

DEATH AND THE FUNERAL RITES IN THE COMMUNITIES OF MOTIȘ AND SURDUC (UNITY AND SPECIFIC DIFFERENCES)

MIGRAȚIA ROMÂNESCĂ ÎN CONTEXTUL MULTICULTURALISMULUI EUROPEAN..... 537

CÎMPEAN SIMONA

ROMANIAN MIGRATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN MULTICULTURALISM

III. CARTE VECHE

DIN NOU DESPRE CALENDARELE ROMÂNEȘTI DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA (SECOLELE XVIII-XX) 547

GABRIELA MIRCEA, SMARANDA CUTEAN

AGAIN ON ROMANIAN CALENDARS FROM COLLECTIONS OF NATIONAL MUSEUM OF UNIFICATION ALBA IULIA (XVIIITH – XXTH CENTURIES)

DIACUL IOAN RADA DIN DOMNIN SAU DESPRE *EX-LIBRISUL* DE STRANĂ (I)..... 585

IOAN MARIA OROS

LE DIACRE IOAN RADA DE DOMNIN OU SUR *L'EX-LIBRIS* DU BANC DE L'ÉGLISE

IV. ARTĂ

O FAMILIE DIN NEGURA VREMII	601
VICTOR-HORAȚIU CIOBANU A FAMILY UNDER THE DARKNESS OF TIME	
OMUL, MUZA ȘI ARTISTUL	605
MARCELA BĂBĂNAȘ THE MAN, THE MUSE AND THE ARTIST	

V. ȘTIINȚELE NATURII. GEOGRAFIE

ASPECTE DE GEOGRAFIE ISTORICĂ ÎN ȚARA MARAMUREȘULUI	621
ANA-MARIA CORPADE, CIPRIAN CORPADE ASPECTS OF HISTORICAL GEOGRAPHY IN MARAMUREȘ COUNTRY	
DISPARITĂȚI ECONOMICO-GEOGRAFICE DE TIP INDUSTRIAL, LA NIVELUL ANULUI 2008, ÎN REGIUNEA DE DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI (I)	631
BENEDEK ROZALIA ECONOMIC AND GEOGRAPHIC DISPARITIES OF THE INDUSTRIAL TYPE IN 2008 IN THE NORTH-WEST DEVELOPMENT REGION OF ROMANIA (I)	
PARTICULARITĂȚI ȘI ASPECTE SPECIFICE ALE INDUSTRIEI DIN AREALUL REGIUNII DE DEZVOLTARE NORD-VEST A ROMÂNIEI (II)	651
BENEDEK ROZALIA PARTICULARITIES AND SPECIFIC ASPECTS OF THE INDUSTRY FROM THE AREA OF THE NORTH-WEST DEVELOPMENT REGION OF ROMANIA (II)	

VI. RECENZII

VARIA. RECENZII.....	667
IN MEMORIAM IOAN GODEA: MOARTEA CA LECȚIE ETNOLOGICĂ.....	673
CAMELIA BURGHELE	

EPOPEEA AȘEZĂRII UCRAINENILOR ÎN BAZINUL DE JOS AL RÂULUI VIȘEU (SECOLELE XIV–XVIII)

ILIE GHERHEȘ*

THE EPIC OF THE UKRAINIAN SETTLEMENT IN THE LOWER BASIN OF THE VIȘEU RIVER (XIV–XVIII CENTURY)

ABSTRACT: *The epic of the Ukrainian settlement in the lower basin of the Vișeu river, in the former voivodate of Maramureș, represents a major topic of interest to this day, both for the Romanian historians as well as for micro-monography authors of this ethnic group.*

By studying the facts, and particularly the considerable number of historical documents left, it can be stated with certainty that the ruteni (according to the ethnonym given by the Austrian historiography) settled in the village of Petrova (then!), afterwards subdivided in Petrova, Crasna, Bistra, and Valea Vișeului as from the XIVth century. In the course of time, these (generally) dependent peasant communities, brought here by feudal owners solely for economic efficiency reasons, imposed themselves in history by significantly and ultimately altering the ethnical physiognomy of the area imposing themselves to this day, when we can speak of an Ukrainian freestanding ethno-historical area.

KEYWORDS: *Ukrainian, Maramureș voivodate, Vișeu river, ethnical physiognomy, feudal nobleman*

REZUMAT: *Epopoea așezării ucrainenilor în Bazinul de Jos al râului Vișeu, din fostul voievodat Maramureș prezintă până azi un interes major, atât din partea istoricilor români, cât și din partea autorilor de micromonografii ale acestei etnii.*

Studiind faptele și, mai ales, documentele istorice rămase în număr considerabil se poate afirma, cu siguranță, că rutenii (după etnonimul dat de istoriografia austriacă) s-au așezat în localitatea Petrova (atunci!), subîmpărțită apoi în Petrova, Crasna, Bistra și Valea Vișeului, s-au așezat, așadar, începând cu secolul al XIV lea. Cu timpul aceste comunități de țărani dependenți (în general), aduse aici de către proprietarii feudali exclusiv din rațiuni de eficiență economică s-au impus în istorie, modificând pregnant și definitiv fizionomia etnică a zonei, impunându-se până azi când putem vorbi o zonă etno-istorică de sine stătătoare, ucraineană.

CUVINTE-CHEIE: *ucrainean, voievodatul Maramureșului, râul Vișeu, fizionomie etnică, nobil feudal*

Se știe că forma cea mai sigură a eternității este chiar conștiința națională, iar un demers istoriografic, în fapt orice produs intelectual elaborat sub auspiciile muzei Clio, mai ales atunci când nu dă sentințe este destinat, în primul rând, a însămânța spiritul vremii cu ideile sale astfel încât să primenească prezentul și viitorul.

Epopoea așezării ucrainenilor în spațiul îndeobște consacrat ca fiind al fostului Maramureș voievodal și, apoi, al comitatului Maramureș, a fost un proces istoric de mare anvergură, desfășurat de-a lungul mai multor secole, în mai multe episoade și cu o intensitate și rezonanță specifică fiecărui moment istoric.

Înainte să trecem efectiv la prezentarea, oricum sumară, a subiectului, conturând doar amplitudinea sa, să precizăm că prevăzuți fiind cu onestitatea dobândită în timp, în plan științific și binemeritând opera unor cărturari ai locului, vom încerca să inventariem selectiv câteva aspecte. Mai întâi să amintim că datorită unui anumit curent istoriografic, deocamdată numai foarte entuziast și doar imaginativ, arătat mai ales

* Cercetător științific dr. II, Muzeul de Etnografie și Artă Populară Baia Mare, email ilie_gherhes@yahoo.com

în ultimele două decenii, teoria că și în cazul în care „ucrainenii” au fost colonizați în Maramureș ca țărani dependenți, adică iobagi, nu acesta ar fi fost statutul tuturor, iar atunci când aceste grupuri ar fi fost așezate în diferite părți ale voievodatului sau comitatului, aceste teritorii ar fi fost golite de populație. Cu alte cuvinte se reia aceiași teorie neștiințifică, roesleriană, a „terrae (i) deserta”, fără nici o argumentație istorică, armând inutil și păgubaș anumite spirite mai pătimășe etnic, evident naționalist-ucrainene. Subiectul devine astfel destul de încins atunci când se operează cu alte argumente, în locul celor strict istorice, iar demersul intelectual pe o temă etnică își poate pierde finalitatea strict științifică, în favoarea animării sau reanimării unor resorturi ale unor conștiințe naționale. Știut fiind că „slava strămoșească pe strămoși cinstește” și că vechii greci credeau că omul gândește cu inima, este obligatoriu a ne extrage din vălurita comoditate a mentalității obișnuite, aflată deci la îndemână cvasitutor, care sfârșește lamentabil prin a îneca în banal și grotesc semnificația unor evenimente istorice, poate chiar hotărâtoare.

Istoria ucrainenilor din Maramureș este istoria unor comunități umane care își ilustrează etnonimul, anume acela de a fi „de margine”; este, deci, istoria unor oameni aflați mereu de o parte a unor granițe strictamente istorice, fluide, deosebit de generoase în anumite momente și mereu valorificată afectiv și într-un mod particular.

Până la momentul actual al cercetării istoriografice problema așezării ucrainenilor în Maramureș comportă câteva cristalizări științifice. În primul rând se recunoaște raționamentul economic pentru care au fost aduse, într-o primă fază, primele familii, primele grupuri de ucraineni, așezați pe moșii din dreapta Tisei, de la izvoarele acestui râu și până în zona ei mijlocie, respectiv teritoriul care prin extensie ar ajunge până la orașul Hust, din actuala Ucraină începând cu secolul al XIII lea.

Colonizarea a continuat neîntrerupt de-a lungul secolului al XIV lea, iar unii feudali, români la început, apoi români maghiarizați sau chiar unguri împrumăriți ulterior în zonă, realizând beneficiul economic al exploatarea iobagilor au dezvoltat masiv acest proces, mai ales că în această zonă se produsese o rărire a populației prin migrația către Moldova, cu ocazia celor două descălecate (Dragoș Vodă și Bogdan Vodă – secolul al XIV lea) dar și alte procese de migrație înspre Polonia.

Cu toată deferența necesară, ne permitem să atragem atenția că proiecția noastră istorică, în general, înspre acea perioadă este viciată de mentalitatea de azi asupra istoriei, or situația era cu totul și cu totul alta. Între nobilii reîmprumăriți, adică acei care aveau reînnoite „actele”, documentele (diplomele) de proprietate, de către regalitatea maghiară și care se aventurau curajos în economia feudală au excelat familiile Bilcenilor, Dolhenilor, Dragfieștilor și Pogăneștilor, care au și colonizat cel mai mare număr de ruteni, ajungându-se la câteva zeci de sate și chiar la un ieraș pur rutean – Verhovina, în secolul al XVIII lea.

Reamintind, încă o dată, că la o privire de ansamblu asupra Maramureșului secolelor XIII–XV vom observa, fără mari eforturi de documentare istorică, faptul că ucrainenii au venit în Maramureș în mai multe valuri, pe mai multe căi, trasee, în mai multe momente istorice, din mai multe centre de migrațiune și chiar din rațiuni istorice relativ diferite.

Folosim această aserțiune generalizatoare pentru a sublinia faptul că pe Valea Vișeuului, teritoriul de referință pentru rândurile de față, așezarea rutenilor s-a produs începând cu prima jumătate a secolului al XIV lea în cazul Văii Ruscovei și din Pocuția; procesul începând tot cam din aceeași perioadă și în zona Depresiunii Petrova dar prin colonizări, pe moșiile Dolheștilor.

În aceeași notă de idei este de remarcat faptul că pentru secolul al XIV lea, populația de origine slavă de pe Apa Vișeuului, respectiv de pe Valea Rusului este pomenită doar sub etnonimul de „rus”: „Ruscova se numără printre satele stăpânite, înainte de 1353, de Iuga, după partajul cu Bogdan, fiind întărită și hotărnicită, în 1353, fiilor lui Iuga, împreună cu celelalte sate ale domeniului ca «moșia principală Cuhea», când hotarul trece pe la izvorul «fluvy Oroszviz» (Apa Rusului) în 1373, aflându-se dincolo de limitele fostului domeniu al lui Bogdan, hotărnicit pentru Drăgoșești și cotropit de aceștia înainte de 1390, când, deja, le aparținea ca «possesio Orozvalu».¹

¹ Horvat V., Horvat L. 2005, p. 39

Referindu-se la aspectul specific al rutenizării Văii Ruscovei sau Văii Rusului, unul dintre cercetătorii cei mai avizați ai acestor probleme, l-am numit pe Dr. Marius Diaconescu, în studiul „Colonizarea Rutenilor în Maramureș în secolele XV–XVI” scria: „În primul rând există un grup relativ izolat de masa ucraineană din zonă. Satele de pe Valea Ruscovei au un statut deosebit. Dacă abordăm regiunea dinspre satele românești de pe Valea Izei și a Vișeului (din punct de vedere geografic) pare, într-adevăr o enclavă, după cum o numea și Radu Popa. Acest grup de ruteni a venit din Pocuția, peste munți. Doar astfel se poate explica existența acestei enclave. Toponimul Orozviz dat satului Ruscova presupune prezența rutenilor pe această vale cel puțin din prima jumătate a sec. al XIV lea. Faptul că sunt sate iobăgești și proprietarii lor sunt nobili români din localitățile din apropiere indică o colonizare cu acceptul acestor stăpâni de pământ. Satul inițial a fost Ruscova, din care, pe la sfârșitul veacului al XIV lea, probabil prin roire sau noi colonizări s-a întemeiat și Poienile de sub Munte”²

Abordând cu mult curaj și cu conștiința acoperirii științifice a subiectului de referință, tânărul istoric se exprimă categoric și față de mitul mării colonizări din timpul cnezului Teodor Koriatovici și conchide: „Primul mare val de coloniști s-a așezat la cumpăna sec. XIV–XV. Legenda potrivit căreia ducele Teodor Koriatovici a adus cu el 40.000 de ruteni în Ungaria Superioară este exagerată. Dar nu trebuie negată realitatea unei emigrări masive. Cifra este supraevaluată, dar sigur exprimă un adevăr care poate fi verificat doar prin urmărirea transformărilor demografice din perioada următoare. Posibil ca acest val să fi fost doar o etapă, iar memoria colectivă să fi plasat totul într-o singură fază”³

Prin această aserțiune finală a posibilității comprimării unui fenomen, adică prin lăsarea acestei libertăți de manevră memoriei colective, autorul citat ne pune la dispoziție, în fapt și disponibilitatea mitizării ulterioare a procesului colonizării, a diseminării sâmburilor legendelor întemeierii acestor așezări.

Pe de altă parte, cel mai prestigios autor al unei opere istorice referitoare la Maramureș, l-am numit aici pe Radu Popa și monumentală sa lucrare „Țara Maramureșului în veacul al XIV lea”, referitor la teritoriul la care rândurile de față fac referință, nu descrie și nu pomenește decât de istoria localității Petrova, „comuna-mată”, așa cum va apărea aceasta mai târziu în documentele de arhivă, nefiind deloc menționate cele trei cătune: „PETROVA. Pe Valea Vișeului, mai jos de Leordina. A făcut parte din cnezatul de vale al bogdăneștilor printre satele ce au revenit înainte de 1353 lui Iuga, după partajul cu Bogdan. Se cuprinde în teritoriul întărit și hotărnicit la 1353 fiilor lui Iuga, sub denumirea de «moșia principală Cuhea». Apare în 1385 ca villa «Viso inferiori» aparținând «succesione paterna» nepoților lui Iuga. Poate cotropită de drăgoșești înainte de 1390, când aceștia stăpânesc o possessio «Visso» (numai Leordina sau Leordina și Petrova?) pe domeniul urmașilor lui Iuga. La 1411 «Petrova» printre «possessiones nostras regias» întărește urmașilor lui Iuga, repetând hotărnicia din 1353”⁴

Scriind despre „Ținutul Petrovei și stăpânitorii săi”, în perioada interbelică, istoricul petrovean Dr. Alexandru Filipașcu de Dolha și de Petrova, remarcând și relația de înrudire dintre voievodul Bogdan, întemeietorul Moldovei și nepoții săi, fiii lui Iuga Vodă scria mai aplicat despre localitatea sa de baștină: „În sec. XV Petrova este centrul unui domeniu vast de 120.000 jugăre, cuprinzând hotarele de azi ale comunelor Valea Vișeului, Bistra, Petrova, Leordina, Ruscova, Repedea și Poienile de sub Munte. Domeniul acesta aparținea Voievodul (ui) Ioan din Rozavlea, fiul voievodului Iuga, fratele lui Bogdan, descălecătorul Moldovei”⁵

Stabilind această relație de rudenie și îndemnându-ne parcă să ne amintim că în Evul Mediu, adică în timpurile la care facem referință (secolul al XIV lea) doar relația de neam putea constitui ceva foarte sigur, ceva referențial istoric deoarece ne aflăm în plin proces feudal de stabilire a relațiilor feudale, Dr. Alexandru Filipașcu mai opinează că: „La 1349 când Voievodul Bogdan trece în Moldova, îl urmează – fie de silă, fie de

² Diaconescu 1996, p. 93

³ Diaconescu 1996, p. 93–94

⁴ Popa 1997, p. 91–92

⁵ Filipciuc, Graiul Maramureșului, nr. 12/1933, p. 3

bună voie – și supuși Voevodului Ioan, stabiliți pe domeniul său din Petrova; încât întreagă această regiune rămase aproape fără locuitori.”⁶

Rămânând cantonați în canoanele aceleași logici istorice, oarecum și ale bunului simț, vom atenționa cu respect cititorul acelor rânduri și chiar și a celor de față, că nicăieri documentele istorice nu consemnează o migrațiune atât de devastatoare, din Maramureș, pe de o parte, spre Moldova și nici în Moldova nu este semnalată o colonizare la fel de masivă, pe de altă parte. Dimpotrivă! Documentele vremii, mai degrabă consemnează confiscările de proprietate, reîmproprietăririle celor rămași pe mai departe vasali ai regelui ungar, ba chiar expediții de pradă ale „acelor moldoveni” mai ales în satele din dreapta Tisei (1402) pe care le-au ars din temelii, trecând prin tăișul sabiei răzbuțoare toți locuitorii întâlniți și scăpând din fața urgiei doar cei aflați în munți cu vitele la vârat.

Prezentând succesiunea proprietarilor, stăpânitorilor voievodali, după cutumele specifice epocii istorice respective deci, istoricul din Petrova nota, în continuare: „În a doua jumătate a sec. XIV domeniul din Petrova trece prin alianță în posesiunea familiei române și voievodale numită Dolhay, după comuna Dolha, unde rezida familia. De aici încolo și până în zilele noastre Petrova a rămas în stăpânirea descendenților familiei Dolhay, iar întregul domeniu până la 1867”⁷.

Prezentând faptele istorice și evenimentele politice atât de relevant, petrecute la mijlocul secolului al XIV lea în Moldova și Maramureș, doar înțelese prin „cheia neamului”, o metodă de abordare rămasă până azi infailibilă, slujitorul muzei Clio poate înțelege imensul respect și deosebita ascultare de care au dat dovadă maramureșenii care l-au urmat înspre confruntarea cu urmașii lui Dragoș Vodă, actorul primului descălecat: „La 1349 când Voevodul Bogdan își pune în aplicare planul de ocupare a tronului moldovenesc, găsi sprijin în toți România de sub stăpânirea acestor familii, care îl urmară în masa compactă, aproape întreaga populație din trei sute de sate din Bereg, Ung și Maramureșul de dincolo de Tisa”. (malul drept al Tisei – n.n. I.G.).⁸

Continuându-și logica istorică, în demersul său de a enumera stăpânitorii Petrovei, în fapt înaintașii săi, Dr. Alexandru Filipașcu îl reține ca prim strămoș al său pe Sanislau de Hosszumezo (Câmpulung), din dreapta Tisei, în fapt este o traducere a toponimului Dolha, care revine și se impune, începând cu a doua jumătate a secolului al XIV lea, în toate documentele cunoscute, până la noi. Acest Sanislau era voievodul românilor din Ung și Bereg și ajunge în timpul domniei lui Carol Robert de Anjou (1308–1342) între magnații țării, având și cinci copii: „Sanislau avu cinci fii, dintre aceștia unul cu numele de Ioan de Hosszumezo între anii 1350–1360 se căsătorii cu fiica lui Ioan, Voievod de Maramureș, cu sediul la Rozavlea de azi, care era nepotul de frate a lui Bogdan descălecătorul. Pe aceasta o chema Rozalia și după numele ei se schimbă numele comunei sale de rezidențiale Janosvajdafalva. Satul voievodului Ioan de Rozalia, azi Rozavlea, Ioan de Hosszumezo primi ca zestre cu soția sa întregul domeniu din Petrova.”⁹

Urmărindu-și strict linia genealogică, autorul Istoriei Maramureșului face trei mențiuni de mare importanță pentru cercetarea de specialitate, anume aceea că Rozavlea a fost reședință voievodală a Maramureșului, că Ioan de Hosszumezo îi schimbă numele din „Satul voievodului Ioan”, în acela de Rozalia, în onoarea și intru dragostea ce i-o purta soției sale și că propriul său loc de rezidență se menține, rezistă maghiarizării, redenumindu-se Dolha. Acest nobil cu inițiativă care avea să devină istorică își desăvârșește opera relativ novatoare, oricum întemeietoare, prin colonizarea de iobagi, pe domeniile sale, schimbând pentru totdeauna fizionomia etnică a acestor părți din Maramureș, în fapt moșii ale sale: „Ioan de Hosszumezo primi ca zestre cu soția sa întregul domeniu din Petrova. El continuă să locuiască în Dolha, se interesează totuși de noul său domeniu pe care îl coloniză cu rusnerii aduși de prințul rus Teodor Koriatovici, alungat de către Litvani și colonizat de către regele Ludovic în părțile rămase fără populație din

⁶ *Ibidem*, p. 4

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*;

⁹ *Idem*, nr. 15/1933, p. 3

comitatele Maramureș, Ung și Bereg și în ținutul Muncaciului dăruind prințului moșii întinse din ținutul regal și locurile părăsite precum și cetatea Muncaciului”.¹⁰

Urmărind cu câtă acribie științifică își conduce discursul său istoric ilustrul autor din Petrova (să observăm că el numește formațiunile administrative Maramureș, Bereg și Ung cu denumirea de comitat și nu de voievodat, știut fiind că Maramureșul devine comitat doar în 1385), să mai remarcăm atenția cu care sunt tratați strămoșii Petrovei și a ținuturilor componente, devenite ulterior adiacente sau complementare:

„Dintre descendenții acestora au moștenit și stăpânit în ținutul Petrovei următorii:

1. Mihail, fiul lui Ioan, pretore la 1466, stabilit în Leordina ...
2. Ioan, fiul lui Gheorghe, pârcălab de Hust, pretore la 1466, stabilit în Ruscova, din care cauză se scria Ioan Ruscovay sau de Ruscova ...
3. Bogdan, nepotul voievodului Sanislau de Hosszumezo și al lui Ioan voevodul de Rozavlea. El este întemeietorul familiei de Petrova sau Petrovay”.¹¹

După ce urmărește parcursul deosebit de sinuos al destinului lui Bogdan de Dolha și de Petrova, demn de un mare cavaler medieval, precum și era, anume faptul că s-a amestecat în luptele pentru tron dintre Sigismund de Luxemburg (1387–1437), ginerele și succesorul lui Ludovic cel Mare de Anjou (1342–1382) și Ladislau de Durazzo, rămânând fidel primului și în contra unei bune părți a familiei sale lărgite, ajuns să se cumițească și să devină „Homo regius”, autorul rândurilor aproape pastișate de către noi, lasă fără menajamente să-i răzbată simpatia față de fiul acestuia, Mihai. Acest Mihai, după ce a rezidat o vreme în Ruscova și chiar s-a semnat ca atare, Mihay Ruscovay: „Mai târziu se stabilește definitiv în Petrova, deoarece această comună era un centru firesc pentru administrarea moșiilor sale, de altă parte nu se îndepărta cu nimic de Rozavlea și Șieu unde rezidau rudele sale după mamă, adică descendenții Voievodului Ioan de Rozavlea.

În Petrova își clădi și un conac și de aici încolo adoptă numele de Mihai Petrovay și cu acest nume figurează și în documente. Descendenții lui Mihai au adoptat definitiv numele de Petrovay ca nume de familie și astfel a luat naștere, pe la 1450, familia Petrovay, alias Dolhay de Dolha și Petrova”.¹²

Cu totul stăpâniți de admirația istorică pe care suntem datori să i-o acordăm istoricului Dr. Alexandru Filipașcu vom remarca, a nu știu câta oară, acribia științifică de care a dat dovadă fie și cu ocazia redactării unui articol destinat presei locale, în cazul nostru, „Graiul Maramureșului”, o publicație interbelică, editată la Sighetul Marmației și voi ilustra că, într-adevăr, doar din secolul al XV lea se trece la sistemul de compunere a numelui din două „nume” așa cum apare menționat în lucrarea de căpătâi a savantului Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, „Diplome maramureșene din secolele XIV și XV”, cu ocazia unei note explicative care-i chiar celebrează numele primului petrovean și primului Petrovay: „Mihail din Petrova s-a numit după tatăl său, Mihail Bogdan, urmând regula din sec. XV, că numele părentelui devine connume al urmașilor. După moșiile lor proprie și-au luat connume în secolul XVI mai ales acele familii carele s-au strămutat cu locuința la altă moșie, de exemplu: Apsai, Bedei, Darvai, Kricsfalusi, Petrovai, Szoplonszai, Uglyai, Jodi etc”.¹³

Părăsind această aserțiune cu caracter istoric general referitoare la introducerea numelui compus, rezistent până azi când are loc, probabil, trecerea la codul numeric personal, în fapt o depersonalizare a noastră, în cadrul proiecției mai complexe a globalizării, aș dori să mai fac apel, prin intermediul acestui prim petrovean și să mai amintesc rolul jucat de maramureșeni în armata neagră a lui Matei Corvin (1458–1490). De la ținuta militară neagră a acestei armate și de la purtarea doliului îndelungat de către mama sa Elisabeta, ne-au rămas până azi influențe în portul popular din zonele superioare ale Izei și Vișeuului, foarte închis la culoare, preponderent în nuanțe de alb și negru, iar în Petrova doar în alb și negru. Tot din această perioadă, cu ocazia unei bătălii cruciale dusă de regele Matei Corvin (cea din 17 septembrie 1467)

¹⁰ *Ibidem*;

¹¹ *Ibidem*;

¹² *Idem*, nr. 16/1933, p. 4

¹³ Mihalyi, p. 526;

contra lui Ștefan cel Mare (1457–1504) datează o distincție nobiliară specială, liberbaronatul acordat salvatorilor vieții regelui, maramureșenii. Aceștia au binemeritat de la regele lor: „Mihai a fost unul dintre cei mai viteji ofițeri ai armatei negre organizată de regele Matia Corvin să ia parte la cele mai multe expediții ale acestuia. La 1467 Mihai ia parte în expediția lui Matia contra lui Ștefan cel Mare al Moldovei. În lupta ce a avut loc la târgul Baia Moldovei, unde armata regelui a fost atacată prin surprindere la umbra nopții de către Moldovenii lui Ștefan. Matei Corvin a scăpat cu viață și a putut părăsi Moldova numai vitejiei Maramureșenilor, cari au făcut din trupurile lor un zid de nepătruns în jurul regelui. Matei Corvin din recunoștință față de serviciile aduse lui personal de către vitejii Maramureșeni în expediția contra Moldovei, la 17 septembrie 1469 – ridică pe 11 din ei – între cari și pe Bogdan Mihai Petrovay – la rangul de Liber Baron”.¹⁴

Cu toată deferența necesară este bine să mai amintim că numele de familie în Petrova a mai provenit și de la porecle, care cu timpul s-au impus ca amprente familiale distincte, devenind prestigioase, de renume având explicații dintre cele mai nostime: „În sec. XVII membrii familiei se înmulțesc atât de tare încât pentru a se deosebi între ei sunt siliți să adopteze alături de numele familial și un nume secundar sau o poreclă. Această poreclă, de regulă diminutivul numelui unui ascendent, o întrebuințează la început în paranteză, apoi fără paranteză ca făcând parte integrantă din același nume familial. Porecele au fost: Filipciuc, Bilașcu, Găboran, Ienci, Ileş, Ivanic, Ivanic-Vlădicaș, Mihalca, Netrebici, Nicorici, Palcuș și Văsieș”.¹⁵

În secolele XVI–XVIII teritoriul celor trei localități Bistra, Crasna și Valea Vișeului, făcând parte tot din domeniul feudal al Petrovei, situația nu se schimbă din punct de vedere al relațiilor feudale de proprietate și de producție, ci se întărește prin diverse documente de adeverire. Pentru fiecare secol găsim aceleași procese de împrumut, de dovedire a proprietății însă, doar în interiorul aceleiași familii de Dolha și de Petrova care, naturalmente, stăpânind și dincolo de Tisa adică la Hust, Dolha și Bedeu a facilitat și mai mult migrația de etnici ucraineni înspre localitățile de azi maramureșene; noii veniți găsind aici deja un mediu favorabil, asemănător celui de unde tocmai au fost dislocați.

Cu toate că își aveau curtea nobiliară în general la Dolha și Bedeu, nobilii proprietari țineau mult și la averile de aici, îngrijindu-se de ele, chiar și după moarte, așa cum se poate vedea și din testamentul lui Volfgan Petrovay, din 1737: „Testamentul alesului Volfgan Petrovay cu privire la bunurile sale din moșiile Petrova; Leordina, Ruscova, Ruscova Poiană, Bocicoiu Mic, Dragomirești, Rozavlea Bedeu, făcut în springinul doamnei Parascheva Voița, soția sa, născută în Moldova”.¹⁶

Deosebit de interesant ni se pare a remarca pofta istorică pentru avere a acestei familii, manifestată prin împiedicarea cu sabia a unor dezmoșteniri, procese nenumărate, „războiri și certe” până la crimă, ș.a., ba chiar și episcopul Serafim Petrovay, rezident, pe locul unde este acum biserica din Bistra, se amesteca în probleme de avere și răscumpărare de iobagi, folosindu-se de autoritatea sa ecleziastică: „Eu, episcop Serafim, locuitor în ocolul de sus Petrova, al nobilului comitat Maramureș, dau de știre tuturor căroră se cuvine, după rânduiala prezentului contract, că iobagul Alexa Bodnar din Ruscova, al răposatului Simion Petrovai cel bătrân, aflat în zălog la mine, a fost răscumpărat de la mine cu treizeci și trei de florini ungurești, bani buni de argint, de către nobilul și viteazul Szaplanczai, judele nobililor, împreună cu soția sa, nobila doamnă Parasca Petrovai, locuitori în Vișeu de Mijloc din nobilul comitat al Maramureșului, domniile lor având drept de rudenie. Pentru mai mare putere și cheazășie a acestui act, am dat prezenta scrisoare de contract în fața oamenilor cinstiți.

În Sighet, în ziua de 19 iunie 1715”.¹⁷

¹⁴ Filipciuc, Graiul Maramureșului nr. 17/1933, p. 4;

¹⁵ *Idem*, nr. 21/1933, p. 3;

¹⁶ Pop 2010, p. 309;

¹⁷ *Ibidem*, p. 316;

Conștient fiind că nu este momentul să exagerez cu enumerarea a cât mai multor citate ilustrative, pentru cât mai multe aproximări concludive și riscând chiar să mi se atribuie și mie anatema că mai toate cărțile se fac din cărți, pentru această concluzie de parcurs voi cita, totuși, din același reputat istoric medievist Dr. Marius Diaconescu: „Trebuie specificat că rutenii s-au așezat în calitate de țărani dependenți, adică iobagi, pe proprietățile unor nobili români maghiarizați și maghiari. Imigranții beneficiau de o perioadă de câțiva ani de scutire de orice taxe fiind astfel favorizate noile întemeieri de sate.

Colonizarea rutenilor este organic legată de procesul de constituire a domeniilor feudale. Așezări masive de iobagi ruteni au loc pe proprietățile nobililor care stăpânesc suprafețe întinse, în special de-a lungul văilor, care permit atât accesul cât și o exploatare a resurselor economice. Este interesant de relevat că acești mari proprietari sunt nobili români maghiarizați, ca familiile Dolhenilor sau Bilcenilor. Aceștia aveau proprietăți și în Bereg, unde procesul de colonizare a fost mai amplu și feudalii respectivi cunoșteau deja avantajele economice. Pe de altă parte satele care intrau sub stăpânirea unor nobili maghiari, magnații ai regatului ca Pogany de exemplu s-au rutenizat. Nobilii respectivi aveau experiența domeniilor feudale din regiunile de origine. Conștientizând potențialul economic al noilor proprietăți maramureșene au fost direct interesați în întemeierea de noi așezări. De remarcat că în satele românești din sudul Tisei unde existau mai mulți proprietari cu posesiuni reduse și nu era posibilitatea creării unui domeniu feudal, nu s-a petrecut acest proces de colonizare a rutenilor”.¹⁸

Aș continua aserțiunea care încununează citatul tocmai încheiat, permițându-mi să precizez că în aceste sate, cu populație exclusiv românească nu exista nici nevoia locurilor de muncă, iar țăranii erau aproape toți proprietarii pământului care-l lucrau, moștenindu-l și prin fărâmițare domeniul feudal, era deja împărțit.

În plus aș mai putea adăuga că spusa potrivit căreia „Ruteanul se naște, își plătește dările și moare!” născocită în chiar toiul exploatării de clasă din Austro-Ungaria (10 februarie 1867–1918) nu este întru totul aplicabilă mai ales în acest arc al Carpaților Păduroși sau Ucraineni, deoarece atât familii mai mari nobiliare românești (Bilcenii și Dolheștii), cât și maghiare chiar (Pogăneștii), cu timpul, datorită condițiilor social-istorice și adaptării la realitățile locale s-au rutenizat parțial sau total, chiar dacă erau trăitoare într-un stat austro-ungar, care-și promova propria politică de asimilare.

BIBLIOGRAFIE

- Diaconescu, Marius, *Colonizarea rutenilor în Maramureș în sec. XV–XVI*, în Satu Mare-studii și comunicări, vol. XIII, Editura Muzeului Sătmărean, Satu-Mare, 1996
- Filipciuc, Alexandru, *Ținutul Petrovei și stăpânitorii săi*, în Graiul Maramureșului, an II, nr. 12, din 19 octombrie 1933; nr. 15/1933; nr. 16/1933
- Dr. Filipciuc, Alexandru, *Stăpânitorii Petrovei*, în Graiul Maramureșului, an II, nr. 17, din 23 noiembrie 1933; nr. 21/1933
- Horvat, Vasile, Horvat, Liuba Irina, *Ruscova*, Editura Limes, Zalău. 2005
- Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*
- Pop, Ioan Aurel, *Diplome maramureșene din secolele XVI–XVIII provenite din colecția lui Ioan Mihalyi de Apșa*, Editura Academiei Române, București, 2010
- Popa, Radu, *Țara Maramureșului în veacul al XIV lea*, Editura Enciclopedică, București, 1997

¹⁸ Diaconescu 1996, p. 97;